

Сімейні узи

Мати й дочка нарешті вмостилися в таксі, що мало відвезти їх на станцію. Мати весь час перераховувала дві валізи, прагнучи переконатися, що вони обидві в машині. Темноока дочка, ледь помітна косоокість якої справляла враження, ніби та постійно глузує й насміхається з усього, дивилася на неї.

— Я нічого не забула? — втретє спитала мати.

— Ні, ні, ти нічого не забула, — весело й терпляче відповіла дочка.

Вона все ще перебувала під враженням від напівкомічної сцени за участю її матері та її чоловіка, коли ті прощалися. Протягом двох тижнів, коли стара була в гостях, ці двоє ледве витримували одне одного; доброго ранку й добрий день звучали щоразу з такою обережною делікатністю, що їй хотілося реготати. Але ось, коли настав час прощатися, перед тим, як сісти в таксі, мати раптом почала вдавати із себе зразкову тещу, а чоловік — чудового зятя. «Вибач, якщо щось не так сказала», — мовила старенька пані, і Катаріна, не без деякої радості, побачила, як Антоніу, спантеличений новою роллю й не знаючи, що робити із сумками в руках, почав щось мимрити. «Якщо засміюся, вони подумують, що я божевільна», — подумала Катаріна, трохи насупившись.

«Хто одружує сина, втрачає сина, хто одружує дочку, отримує ще одного», — наголосила мати, й Антонію закашлявся, виправдовуючись, що, мовляв, хворів на грип. Катаріна стояла й люто дивилася на чоловіка, чия впевненість кудись зникла, а його місце посів темний, маленький чоловічок, змушений корчити із себе сина цієї сивої жіночки... Тоді бажання розсміятися посилилось. На щастя, вона ніколи, власне, не мала сміятися, коли їй хотілося: її очі набували свідомого, стриманого виразу й погляд здавався ще більш кривеньким, сміх лунав крізь нього. Їй завжди було трохи боляче через те, що не могла сміятися. Проте вона нічого не могла з цим вдіяти: ще змалечку Катаріна сміялася самими очима, бо завжди була косоока.

— А я кажу, що хлопчик як тріска, — сказала мати, прагнучи не звертати уваги на підстрибування автівки. І хоча Антонію не було поряд, вона говорила з тим самим виклично-звинувачувальним тоном, як і коли він знаходився поруч. Настільки виклично, що одного вечора Антонію вибухнув: це не з моєї вини, Северино! Він звав тещу Севериною, оскільки ще до весілля планував, що вони будуть сучасними тещою й зятем. Незабаром після першого візиту матері своєї другої половинки у роті Антонію почало застрягати слово Северина, а тепер, зрештою, факт того, що він називав її на ім'я, не заперечував того, що... — Катаріна дивилася на них і сміялася.

— Хлопчик завжди був худенький, мамо, — відповіла та. Таксі монотонно рухалося.

— Худенький і нервовий, — рішуче наголосила пані.

— Худенький і нервовий, — терпляче погодилася Катаріна.

Він був нервовим, розгубленим хлопчиком. Під час візиту бабусі зробився ще більш відлюдькуватим, погано спав, переживав через надмірні пестощі й вияви любові з боку старої. Антоніу, який ніколи надто не переймався чутливістю сина, почав злегка натякати тещі, що, мовляв, «треба убезпечувати дитину»... — Я нічого не забула, — знову почала своє мати, коли автомобіль різко зупинився і їх відкинуло одна від одної, аж валізи підстрибнули. — Ах, ах! — вигукнула вона, немов сталася справжня катастрофа, — ах! — вона голосила, здивовано хитаючи головою, враз постарівши і збіднівши. А Катаріна?

Дочка дивилася на матір, а мати поглядала на дочку, чи з Катаріною, бува, теж нічого не трапилось? Її очі здивовано кліпнули, вона жваво переставила валізки, сумку, якнайшвидше шукаючи засіб, аби виправити заподіяну шкоду. Насправді сталася одна річ, яку намарне було б приховувати: Катаріну кинуло на Северину і притисло до неї в давно забутому доторку двох тіл, ще з часів, коли в неї були мама й тато. Хоча вони насправді ніколи особливо не цілувалися й не обіймалися. Батько, так. Катаріна завжди була кращою подругою для нього. Коли мати наповнювала їх тарілки, змушуючи забагато їсти, ці двоє змовницьки обмінювалися поглядами, а мати того не помічала. Але після струсу в таксі й після того, як вони відсторонилися, їм не було більше про що говорити — чому це вони ще не прибули на станцію?

— Я нічого не забула? — запитала її мати відчуженим голосом.

Катаріна не хотіла більше ні дивитися на неї, ні відповідати їй.

— Візьми свої рукавички! — сказала вона, підбираючи їх із підлоги.

— О, о, мої рукавички! — розгублено вигукнула стара.

Насправді вони потайки стежили одна за одною, коли валізи заносили в потяг, а потім обмінялися поцілунками: голова матері виринула у вікні.

Тоді Катаріна побачила, що мати постаріла, а її очі виблискували.

Потяг стояв, і вони обидві чекали, не маючи, що сказати одна одній. Мати вийняла дзеркальце із сумочки й почала уважно оглядати себе у новому капелюшку, який купила в крамничці капелюшків у власної дочки. Вона дивилася, надаючи собі виразу надмірної суворості, у якому, втім, не відчувалося нестачі в захопленні собою. Дочка весело поглядала на неї. Ніхто не може тебе любити, крім мене, подумала дівчина, сміючись очима; і тягар відповідальності заповнив її рот присмаком крові. Так, немов життя в ролях «мати й дочка» було сповнене відрази. Ні, не можна було сказати, що вона любила матір. Її мати боліла їй, ось у чому річ. Стара сховала дзеркальце в сумочку й поглянула на неї, всміхаючись. Ношене, проте ще досі кмітливе обличчя, здавалося, намагалось передати іншим якесь враження, частиною якого і був капелюшок. Раптом на станції пролунав дзвін, це була загальна ознака тривоги, багато людей забігали, подумавши, що потяг рушає: «Мамо!» — сказала жінка. — «Катаріно!» — сказала стара. Вони обидві були налякані, валіза на голові носильника на мить затулила їх, якийсь хлопець, пробігаючи, притримав Катаріну за плече, зачепивши комір сукні. Коли вони знову змогли побачити одна одну, Катаріна неминуче збиралася запитати її, чи нічого та не забула...

— ... нічого не забула? — запитала мати. Катаріні також здавалося, що вони про щось забули, й обидві приголомшено переглянулися — вони справді забули, та тепер уже запізно. Жінка тягнула дитину, дитина плакала, знову пролунав дзвін на станції... — Мамо, — сказала жінка. — Що ми забули сказати одна одній? А тепер уже запізно. Їй здавалося, що одного дня вони таки мали сказати: я твоя мати, Катаріно. А вона мала відповісти: а я — твоя дочка.

— Не затримуй повітря! — крикнула Катаріна.

— Послухай, дитино, я теж дитя, — сказала мати, не перестаючи дбати за свій зовнішній вигляд. Дещо тремтлива рука, вкрита ластовинням, делікатно поправляла капелюшок, і Катаріні раптом захотілося запитати, чи вона була щаслива з її батьком.

— Вітай тітоньку! — закричала вона.

— Так, так!

— Мамо, — сказала Катаріна, пролунав довгий свисток, і колеса вже почали рухатися в диму.

— Катаріно! — вигукнула стара й завмерла з відкритим ротом, здивовано кліпаючи очима, і дочка побачила, як під час першого ж поштовху вона вхопилася руками за капелюшок: він впав їй на носа, виставивши назовні лише новий зубний протез. Потяг рушив, а Катаріна махала. Обличчя матері на секунду зникло, а потім з'явилося, уже без капелюшка, волосся розсипалося білими локонами на її плечі, немов пір'я: як волосся служниці; обличчя схилилося, воно не усміхалося і вже не бачило дочки вдалечині.

Катаріна почала задкувати в диму, насупивши брови, з виразом обізленості, що вмовився в косооких очах. Без

супроводу матері вона знову рушила твердим кроком: одній було легше. На неї задивлялися деякі чоловіки, вона була мила, дещо повненька. Ішла спокійно, по-модному вдягнена, коротке волосся пофарбовано в каштановий колір. Так, вона мала речі, через які хвороблива любов здавалася їй щасливою — усе довкруг було таким живим і ніжним, брудна вулиця, старі трамваї, помаранчева цедра — сила текла й перетікала в її серці разом із важкістю щастя. Цієї миті вона була надзвичайно гарна, така елегантна; вона влилася в те місце і в той час, у якому народилася, так, немов сама їх вибрала. В її косооких очах будь-хто вподобав би смак, із яким ця жінка дивилася на речі. Вона поглядала на людей вимогливо, прагнучи відшукати в тих фігурах досі зволене сльозами матері задоволення. Вона сторонилася автівок, спромоглася дійти до автобуса, проминувши чергу, іронічно поглядаючи на людей у ній; ніщо б не зупинило цієї маленької жінки, яка підіймалася, рухаючи стегнами, на ще одну загадкову сходинку своїх днів.

Ліфт гудів у пляжній спеці. Відчинила двері до помешкання, знімаючи капелюшка іншою рукою; здавалося, зараз вона готова скористатися широтами всього світу, усі дороги відкриті завдяки матері, яка горіла в неї в грудях. Антоніу на мить відірвався від книжки. Вечір суботи завжди належав «йому», і невдовзі після від'їзду Северини він знову із задоволенням читав, влаштувавшись біля письмового столу.

— «Вона» поїхала?

— Так, поїхала, — відповіла Катаріна, прочиняючи двері до синовій кімнати. Ах, так он-де хлопчик, подумала вона із раптовим полегшенням. Її син. Худенький і нервовий.

Звівшись на ноги, він впевнено пішов; проте у віці майже чотирьох років говорив так, ніби не мав уявлення про дієслова: холодно констатував речі, не пов'язуючи їх між собою. Він був там, загорнутий у вологий рушник, зрозумілий і далекий. Жінка відчула приємне тепло й захотіла назавжди затримати хлопчика в цій миті; вона осудливо вихопила рушника з його рук: цей хлопчик! Проте дитина байдуже дивилася в повітря, спілкуючись із собою. Він завжди був відсторонений. Досі нікому не вдавалося по-справжньому повернути його уваги. Мати струснула рушником у повітрі й затримала погляд на кімнаті: «Мамо», — сказав хлопчик. Катаріна швидко повернулася. Це було вперше, коли він сказав «мамо» таким голосом і ні про що не просячи. Це було більш ніж констатація: мамо! Мати що сили витрушувала рушник і запитувала в себе, з ким би вона могла поділитися тим, що сталося, проте не знайшла нікого, хто зрозумів би те, чого вона не змогла б пояснити. Енергійно розпрямила рушник, перш ніж повісити його сушитися. Таки можна було б розповісти, якщо змінити форму. Вона б розповіла, що син сказав: «Мамо, а хто такий Бог?». Ні... або так: «Мамо, хлопчику потрібний Бог?». Можливо, це лише на символічному рівні відповідало істині, це могли б зрозуміти лише в символічному значенні. Сміючись зі своєї вимушеної брехні, і передусім зі своєї пришепелуватості, тікаючи від Северини, жінка несподівано розсміялася, передусім, для сина, й не лише в її очах був сміх: усе потрощене тіло сміялося, її розбита оболонка і суворість виринула нізвідки, ніби хрипота. Огидна собі вона, врешті, сказала синові, розглядаючи його:

— Ходімо, так гарно пройтися! — і, розчервонівшись, схопила його за руку.

Вона пройшла крізь кімнату, не зупиняючись, кинула чоловікові: ми гуляти! — і зачинила двері.

Антоніу ледь встиг відірвати погляд від книжки — і здивовано зауважив, що кімната вже спорожніла. Катаріно! — покликав він, але до нього долетів звук ліфта, що спускався донизу. Куди вони пішли? — схвильовано запитав він, кашляючи й сякаючись. Адже субота на-лежала йому, і він хотів, аби його дружина й син були вдома, доки він насолоджувався своєю суботою. Катаріно! — покликав він знуджено, знаючи, що вона більше не могла його почути. Він підвівся, підійшов до вікна й через хвилику побачив дружину й сина на тротуарі.

Ці двоє зупинилися, дружина думала, яким шляхом піти. І раптом вони побігли.

Чому вона так напружено бігла, стискаючи руку дитини? Крізь вікно Антоніу побачив, як його дружина із силою вчепилася в малого й іде, поспішаючи й дивлячись уперед; і рот у неї міцно стулений, здогадався чоловік, хоча й не бачачи її обличчя. Дитина казна-чого, лише потай здогадуючись про щось таємниче, також дивилася вперед, здивовано й наївно. Згори дві фігури позбулися своєї звичної перспективи, вони здавалися трохи приплюснутими до землі й темнішими у світлі моря. Волосся малого розвівалося...

Чоловік знову повторив про себе запитання, яке незважаючи на повсякденність і невинність непокоїло його. Він стурбовано дивився, як його дружина вела дитину, й боявся, що в цей момент, коли вони обоє задалеко одне від одного, вона забере його сина... але що? «Катаріно», — подумав він, «Катаріно, це дитя ще зовсім невинне!».

Коли ж саме надходила та мить, коли мати, притискаючи до себе дитину, заковувала її в цю в'язницю любові, яка навіки лишала свій слід на майбутньому чоловікові. Пізніше його син, уже самотній, стоятиме перед цим самим вікном, стукаючи пальцями на склі, ув'язнений. Дяка небіжчикові за відповідь... Хтозна, якої миті мати перетворювала сина на спадок... І з яким похмурим задоволенням... Зараз мати й син були спільниками в таємниці, що належала лише їм. «Катаріно», — подумав він, гніваючись, — «дитя ще зовсім невинне!». Проте, вони зникли на пляжі. Спільна таємниця.

«Ну а я? а я?..» — налякано запитав Антоніу. Ці двоє пішли самотужки. А він лишився. «Зі своєю суботою». І своїм грипом. В охайній квартирі, де «усе було добре». Хтозна, чи ж не втекла його дружина із сином із добре освітленої кімнати, гарно облаштованих меблів, фіранок і столів? Ось що він дав їй. Помешкання інженера. І він знав, що якщо жінка скористалася з ситуації з молодим і перспективним чоловіком, він також може зневажати її за те, що вона зі своїми мрійливими очима втекла з його худим і нервовим сином. Чоловік нервував. Він не міг досягати дедалі більшого успіху для неї. І тому знав, що вона допомогла б йому досягти його і зненавиділа б його за те, що їм це вдалося. Такою була ця спокійна тридцятидвохрічна жінка, яка ніколи не висловлювалася відповідно до етикету, а лише так, немов житиме вічно. Стосунки між ними були такими спокійними. Іноді він хотів принизити її, заходив у кімнату, коли та перевдягалася, бо знав, що вона ненавиділа, коли її бачили голою. Чому йому потрібно було принижувати її? Він добре розумів, що вона доти поводитиме себе мужньо, доки матиме, чим пишатися. Проте він узяв собі за звичку

робити її жіночною у свій спосіб: принижував її ніжно, навіть тоді вона посміхалася — неозлоблено? Напевне, з цього й народилися їх мирні стосунки, й оті розмови спокійним голосом, що ставали для дитини ознакою рідної домівки. Чи вона коли-небудь дратувалася? Іноді дитина дратувалася, тупала ніжками, кричала через нічні жахіття. Звідки б узялася ця маленька істота, якби він і дружина не вирізали його зі свого повсякденного життя. Вони жили так спокійно, що якби наближався момент радості, вони б швидко переглянулися, майже іронічно, й очі обох промовляли б: ми його не марнуватимемо, ми його не використовуватимемо. Так, ніби вони житимуть вічно.

Утім, він таки дивився на неї з вікна, бачив, як поспіхом ішла рука в руку з їх сином, і подумки промовив: вона насолоджується цією хвилиною — сама. Антоніу розчаровано сів, бо вже протягом довгого часу не міг жити інакше, крім як із нею. А їй вдавалося красти його хвилини — для себе. Наприклад, що робила його дружина між потягом і помешканням? Не те щоби він їй не довіряв, але його це непокоїло.

Рештки денного світла важко опустилися на речі, що були в кімнаті. Піски потріскалися від сухості. Весь день промайнув під загрозою радіації. Та раптом без будь-якого спалаху будівля почала все сильніше наповнюватися шумом і ліфт безперервно їздив згори-донизу. Коли Катаріна повернулася, вони повечеряли, відганяючи метеликів. Дитина закричала уві сні, Катаріна перервала вечерю... чи не зупинився ліфт на мить?! Ні, ліфт не зупинявся. — «Після вечері ми підемо в кіно», — вирішив чоловік. А після кіно буде ніч, і цей день розіб'ється разом із хвилями об скелі Арпоадору.